

JEDNA ODLIČNA MONOGRAFIJA

(Vojislav Milin: Pavle Pap Šilja, Beograd, 1968)

Veliki broj jevrejskih žrtava fašizma u Evropi izazvao je u javnom mnjenju uverenje da Jevreji nisu bili borci. Dosta često srećemo mišljenje da su oni dozvoljavali da neprijatelj sa njima učini sve šta hoće, da se nisu odupirali ni koliko su mogli, da su kao pod pritiskom nekog sudbinskog fatalizma krenuli svojom golgotom na strelišta, u koncentracione logore i gasne komore. Zbog toga svaki prilog proučavanju učešća jugoslovenskih Jevreja u borbi za socijalnu pravdu i oslobođenje od okupatora na našem tlu, u stvari dokazuje i netačnost te fame. Učešće Jevreja u jugoslovenskom komunističkom pokretu — na primer u pogledu procenta komunista od ukupnog jevrejskog življa, u poređenju procenta komunista od celokupnog stanovništva — nije još uopšte proučeno. A to bi bilo zanimljivo učiniti, jer su neprijatelji — pre svega nemački nacisti — tvrdili da je komunizam pretežno jevrejska ideologija. Bez obzira na to što ozbiljan marksistički pristup nikada ne bi dozvolio čak ni hipotezu da je pripadništvo jednom narodu preduslov za »bolje držanje«, pribiranje faktora radi naučnog pristupa problemima može, svakako, pokazati u kojoj je meri određena kultura, vaspitanje, položaj jedva trpljene ili čak progonjene manjine i osećanje solidarnosti, koje na osnovu toga mora da se javi kao prirodno sredstvo odbrane, i tome slično, u našoj nedavnoj istoriji uticalo na okupljanje naprednih ljudi jevrejskog porekla oko ideja komunizma.

Monografija Vojislava Milina o Pavlu Papu-Šilji, u izdanju Instituta za izučavanje radničkog pokreta u Beogradu (u *Zborniku radova* 5, a i kao poseban otisak), predstavlja upravo idealan pristup navedenoj temi, jer se oslanja na ozbiljno, nepretenciozno prikupljanje građe. Na gotovo 100 stranica teksta autor je izneo podatke o porodici Pavla Papa, o njegovom vaspitavanju, prvo kroz jevrejske organizacije, a zatim kroz KPJ, njegovom učešću u studentskim borbama, njegovim visokim funkcijama u Komunističkoj partiji, o izvanredno odgovornim zadacima koje je obavljao u toku konsolidacije KPJ posle dolaska druga Tita za generalnog sekretara i na početku narodnooslobodilačke borbe i o njegovoj pogibiji. Milin se služio ne samo dokumentima nego i brojnim izjavama Papovih savremenika i time ukazao na potrebu da se takve monografije obavezno moraju pisati dok još ima dovoljno živih svedoka. Milin daje podatke o saradnji Pavla Papa sa blizu stotinu manje ili više poznatih jugoslovenskih komunista, bivših studenata, novinara, javnih radnika i drugih, tako da u tom smislu doprinosi i izučavanju njihovog rada. Najzad, upravo zahvaljujući svojim trezvenim pogledima i tečnom jeziku, kojem je daleko svako fraziranje, Milin je napisao veoma zanimljiv i lako čitljiv tekst. Zbog svega do sada iznetog ovo delo zaslužuje svaku pohvalu.

Za nas je posebno interesantan onaj period života Pavla Papa, u kojem on preko jevrejskog omladinskog pokreta »Hašomer hacair« — u Jugoslaviji u ono vreme poznatog kao organizacija »jevrejskih skauta« — dolazi u vezu sa komunistima. Naime, iako je kraljevska policija smatrala da je to »cionističko društvo — sumnjivo zbog komunističkog delovanja«, očigledno je nešto u toj organizaciji odbijalo Pavla Papa i nagonilo ga da traži drugo društvo. Da li je »Hašomer hacair« u to vreme bio uska, možda čak i na svoj način nacionalistička organizacija? Da li

je, uprkos svojih pionirskih ideala bio odveć »građanski« da bi zadovoljio jednog mladića kao što je bio Pavle Pap, koji, iako ponikao iz sredene građanske porodice, zbog rane smrti svoga oca upoznaje na svojoj koži ogromne socijalne nepravde tog društva? Milin, na žalost, nije sebi postavio to pitanje, samo kratko beleži da su »pored cionističke literature ove mladiće sve više interesovala i dela Marksa, Engelsa i Lenjina. Njihove predstave o socijalizmu bile su još nejasne i maglovite, ali su navodile na nova, dublja razmišljanja, na traženje odgovora na mnoga pitanja. To je mnoge od tih mladića, pre ili kasnije, odvelo ulevo — izvan okvira 'Hašomer hacaira'.« Ovde je nagoveštena jedna krupna tema na koju bi, zbog toga što o njoj takođe pisanih dokumenata verovatno nema mnogo, trebalo da se nađe odgovor dok još ima dovoljno živih svedoka i dok lična sećanja nisu suviše izbledela.

Ova primedba nipošto ne želi da smanji vrednost Milinovog rada. Naprotiv. Zahvaljujući njemu dobili smo izvanredno plastičan opis životnog puta jednog veoma svestranog, hrabrog i požrtvovanog čoveka, prikazan nam je svetao lik čoveka Pavla Papa. Hteli smo samo da kažemo — potrebno nam je mnogo takvih dela.